

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ І УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті досліджено переваги транскордонного співробітництва у процесі інтеграції країни у світове господарство. Проаналізовано основні передумови і тенденції транскордонного партнерства, його місце і роль в міжнародних економічних відносинах України.*

Ключові слова: транскордонне співробітництво, регіональна політика, інтеграція, інноваційний розвиток.

***Аннотация.** В статье исследованы преимущества трансграничного сотрудничества в процессе интеграции страны в мировое хозяйство. Проанализированы основные предпосылки и тенденции трансграничного партнерства, его место и роль в международных экономических отношениях Украины.*

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, региональная политика, интеграция, инновационное развитие.

***Abstract.** The article examines the benefits of cross-border cooperation in the process of integration into the world economy. The basic conditions and trends of cross-border partnership, its place and role in the international economic relations of Ukraine are analyzed.*

Keywords: cross-border cooperation, regional policy, integration, innovation development.

Постановка проблеми. Сучасні економічні, політичні, та соціокультурні трансформації, що відбуваються в Україні під впливом процесів глобалізації, ведуть до формування нового національного гео економічного простору, який в найближчому майбутньому буде інтегрований у світовий. Все це обумовлює необхідність винайдення якісно нових методичних і практичних підходів до формування шляхів стратегічного розвитку територій України.

На сьогодні велика увага в нашій країні приділяється регіоналізації як одному із провідних напрямків реформування та подальшого розвитку української економіки. Цей підхід вимагає всебічного перегляду державного управління територіями.

Різноманіття діючих концепцій і підходів до управління територіями створює потребу в оптимальних рішеннях всього комплексу проблем у господарському розвитку країни.

Швидкість зміни зовнішнього середовища і сильна світова конкуренція сприяють об'єктивному процесу зміщення управлінських функцій держави з загальнонаціонального рівня на регіональний, що призводить до перетворення регіону з об'єкта зовнішнього управління в його активний самостійний організаційний суб'єкт [4].

Система трансформація економічних процесів в країні підкреслюють нагальність створення нових управлінських моделей для розв'язання регіональних соціально-економічних проблем і забезпечення сталого розвитку господарства територіальних систем. У цьому зв'язку в економічній науці посилюється увага до досліджень щодо пошуку нових методів регіональної організації господарства та управління ним.

Грунтуючись на нормативно-правових актах Уряду України (Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки, Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», Концепція державної регіональної політики), завданнями регіональної політики є створення умов для активізації підприємницької діяльності та модернізації промислового виробництва, розвиток зв'язків між бізнесом і структурами місцевої влади, як основних передумов, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів і України в цілому.

Входження України в європейську систему господарювання вимагає вивчення досвіду європейських інтеграційних процесів, серед яких вагому роль відіграє регіональна інтеграція – транскордонне співробітництво [7, с.12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розробки та реалізації регіональної політики транскордонного співробітництва в умовах інтеграції України до глобального геополітичного та економічного простору присвячена значна кількість наукових праць. Так, теоретичну та методологічну основу досліджень з регіоналістики у значній мірі складають роботи вітчизняних науковців – Л. Антонюк, І. Бакушевич, П. Беленького, І. Брикової, І. Бураковського, М. Войнаренка, А. Голікова, В. Демченка, В. Дергачової, М. Долішнього, Н. Казакової, Ю. Макогона, М. Мальського, Є. Матвєєва, Л. Матросової, Н. Мікули, Л. Левковської, А. Павлюка, О. Пастернака, С. Соколенка, І. Тимечка та ін.

Чимало наукових праць з тематики просторового розвитку територій було опубліковано російськими дослідниками: А. Асаулом, М. Афанасьєвим, Т. Биковою, В. Дворцовим, В. Дергачовим, Л. Мясніковою, С. Пятінкіним, Г. Федоровим, Т. Цихана.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Вивченням основних передумов і тенденцій транскордонного співробітництва займалися багато українських і зарубіжних науковців, однак системним досліджен-

ням транскордонного партнерства, його ролі в міжнародних економічних відносинах України, перспективам розвитку транскордонних об'єднань у нашій країні не приділено належної уваги.

Мета статті. Метою статті є визначення місця і ролі транскордонного співробітництва в системі міжнародних економічних відносин на сучасному етапі розвитку світогосподарської системи.

Виклад основного матеріалу. В умовах поглиблення міжнародної спеціалізації Україна розвиває двосторонні міждержавні відносини з більшістю країн світу. Найбільш ефективно це відбувається в межах транскордонних об'єднань. У цьому контексті транскордонна співпраця розглядається як специфічна сфера міжнародної діяльності, що спрямована на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіями [5].

Для транскордонного співробітництва, на відміну від міжнародного співробітництва, характерні наявність кордону і необхідність його облаштування, а також загальне використання природних ресурсів і, відповідно, загальне вирішення спільних проблем. Транскордонне співробітництво, будучи фактором інтеграційного процесу і передумовою інноваційного розвитку, спрямоване на досягнення максимального зближення соціально-економічного розвитку регіонів, тобто на повну ліквідацію будь-яких обмежень на шляху руху товарів, робіт, послуг, робочої сили, капіталу і технологій через кордон [6].

У цьому зв'язку необхідно визначити інноваційну стратегію, яка була б націлена на вирішення проблем, що стоять перед суспільством. Це і зараз виступає пріоритетом розвитку українських регіонів для забезпечення сталого та збалансованого економічного розвитку бізнес-учасників. Для всебічного врахування потреб учасників зовнішньоекономічного співробітництва необхідно розробити та погодити низку соціальних та економічних вимог, що висуваються до українських територій і сприятимуть їхньому довгостроковому широкомасштабному і збалансованому розвитку. Для цього необхідна управлінська взаємодія просторового планування, галузевих програм і окремих великих спільних проектів для розробки заходів по співпраці, в тому числі і в зовнішньоекономічній сфері.

Завдяки своєму вигідному геополітичному і гео економічному розташуванню Україна володіє значними потенційними можливостями щодо налагодження міжнародної співпраці, зокрема із безпосередніми сусідами – Росією, Білорусією, Молдовою, Румунією, Угорщиною, Словаччиною, Польщею, Болгарією, Туреччиною та Грузією.

Транскордонне співробітництво становить одну з форм інтеграційної взаємодії прикордонних територій різних держав через коопераційні, виробничі та інші зв'язки окремих господарюючих суб'єктів [10].

Однією з причин появи прямих прикордонних зв'язків між внутрішньодержавними утвореннями є те, що на рівні держави складно самостійно швидко і ефективно вирішувати, особливо в прикордонних регіонах, завдання, які входять в зону їхньої відповідальності і є необхідною умовою економічного розвитку розділених кордоном територій. Тому участь України у транскордонному співробітництві є основою для розширення взаємовигідної торговельно-економічної співпраці на рівні регіону, тобто прикордонне співробітництво дозволяє вирішувати локальні проблеми на місцях, а також сприяє міжнародній інтеграції на рівні держави [5].

Транскордонна регіоналізація виникає у відповідь на виклики глобалізаційних процесів і виступає новим підходом до просторової організації економіки у XXI сторіччі.

У науковій літературі виділяють чотири стадії розвитку транскордонного співробітництва [18]:

1. Локальні прикордонні контакти.
2. Взаємодія адміністративно-територіальних одиниць, муніципальних утворень держав (в рамках побратимських угод між містами, договорами про міжрегіональне співробітництво тощо).
3. Реалізація між суб'єктами різних країн транскордонних проектів у різних сферах (економічних, соціальних, екологічних, культурних), мета яких – налагодження взаємозв'язків між учасниками проекту.
4. Мережева форма транскордонного співробітництва, що припускає взаємодію між учасниками різних рівнів по обидві сторони кордону. На цій стадії формуються транскордонні регіони.

Саме такою логікою підпорядкована архітектура програм регіонального розвитку, найбільш значущою з яких у контексті транскордонної регіоналізації є програма Європейського Союзу «Interreg» [18; 20]. Вона розроблена для фінансування і розвитку транскордонного співробітництва між регіонами в двох або більше державах-членах Європейського Союзу та програми розвитку транскордонної співпраці на зовнішньому кордоні ЄС (наприклад, програма прикордонного співробітництва TACIS).

На етапі виникнення транскордонного співробітництва мотиви країн-учасниць цього процесу мали системний характер. Фактори розгортання регіональної інтеграції торкалися як історичних традицій, так і актуального геополітичного становища, економічних, політичних та соціокультурних інтересів народів Європейського континенту. Можна стверджувати, що транскордонне партнерство є важливим чинником з точки зору цивілізаційної ідентифікації кожного з регіонів-учасників [7].

Таким чином, транскордонна регіоналізація – один з пріоритетів сучасної політики Європейського Союзу. ЄС реалізує низку великомасштабних програм, спрямованих на підтримку прикордонного співробітництва та інтеграційних процесів на внутрішніх і зовнішніх кордонах Євросоюзу. У цьому контексті прикордонне співробітництво розглядається як перспективний інструмент прискорення розвитку периферійних територій, розташованих на кордонах національних держав. Така інтеграція, зрештою, вирівнює розвиток на всій території Європейського Союзу. До всього іншого, передбачається, що різноманіття природних, соціокультурних та економічних особливостей різних регіонів може значно сприяти розвитку різних сфер суспільного життя [7].

Найбільш обширний досвід транскордонного співробітництва накопичений Європейським Союзом, який використовує розвиток транскордонних зв'язків для посилення інтеграційних процесів. ЄС розроблено та апробовано різні механізми формування нових просторових форм міжнародної економічної інтеграції – єврорегіонів.

Створенню транскордонних регіонів в Україні сприяє регіональна політика Європейського Союзу, яка стимулює розвиток зв'язків між прикордонними територіями різних країн, у тому числі тих, що не входять до ЄС. Розвиток транскордонного коопераційного простору веде до розширення ринку праці, товарів, послуг, інвестицій. Така інтеграція забезпечує додаткову синергію та соціально-економічну доповнюваність.

Саме тому державна стратегія України повинна визначати умови для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечивши їхній сталій розвиток на сучасній технологічній основі.

У розвинених країнах одержали визнання кластерні принципи організації виробничої взаємодії на регіональному рівні. Цей підхід надає великі можливості для підвищення як конкурентоспроможності місцевого бізнесу, так і ефективності економічної політики регіональної влади. В даний час підхід до регіонального розвитку, заснований на кластерах, все більш активно починає впроваджуватися в практику України і Російської Федерації.

Переваги кластерної стратегії як складової сучасної регіональної політики зараз широко обговорюються урядами країн СНД. Кластерний підхід дозволяє підвищити ефективність взаємодії приватного сектора, держави, торгових асоціацій, дослідницьких та освітніх установ в інноваційному процесі.

Виконання регіоном місії активного учасника інноваційного процесу пов'язане з урахуванням тонкої діалектики сучасного регіонального розвитку. Регіональні інноваційні системи, кластери, перетоки знання, колективне навчання стають джерелами синергії, джерелами зростаючої віддачі, економічного зростання і процвітання регіонального співтовариства.

Висновки. Головною проблемою розвитку економіки України є надзвичайна розбалансованість її системи, некерованість як в адміністративному розумінні, так і в сфері дії економічних законів. Вирішення цієї проблеми залежить від впровадження в Україні нової регіональної економічної політики на кластерній основі, політики регіонального саморозвитку. Так як кластери у складі територій передбачають комплексну взаємодію усіх елементів виробничої системи з орієнтуванням на максимальний економічний і соціальний ефект [16].

Світові процеси глобалізації та регіоналізації обумовлюють розширення ролі регіонального чинника. За сучасних умов одним з елементів динамізації економічного розвитку України та максимального використання її порівняльних переваг є активізація нових форм транскордонного співробітництва. Враховуючи структуру та особливості транскордонного співробітництва, необхідно робити наголос на стимулюванні малого та середнього бізнесу.

Очевидно, що мета транскордонного співробітництва, яка реалізується через систему взаємопов'язаних завдань, за якими стоять питання зростання й зайнятості населення, соціальної солідарності, сталого навколишнього середовища, відповідає цивілізаційним викликам [7].

У боротьбі з чинниками негативного впливу на транскордонне співробітництво регіонів нашої держави слід врахувати зарубіжний досвід щодо навичок спільного планування розвитку прикордонних територій, а також щодо формування належної інфраструктури, необхідної для організаційно-правового, фінансового та кадрового обслуговування потреб кордонів [17].

Державна політика повинна сприяти використанню механізмів транскордонного співробітництва, серед яких – формування його інноваційних форм (транскордонних кластерів, транскордонних об'єднань, організація цивілізованої прикордонної торгівлі).

Список використаних джерел

1. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» від 8 вересня 2011 року, № 3715-IV.
2. Постанова КМУ від 14.05.2008 р. № 447 «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009–2013 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-%D0%BF/page>
3. Брикова І.В. Конкурентоспроможні кластери як основа формування регіональних інноваційних систем країн світу // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. вип.: у 2 ч. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2011. – Ч. 2. – С. 465–477.
4. Дворцов В.И. Пространственное развитие территорий на основе кластерных технологий // Менеджмент в России и за рубежом. – 2008. – №2.
5. Дергачева В.В. Трансграничное сотрудничество как основная составляющая международного научно-технического сотрудничества // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – С. 54–58.
6. Дергачев В.А. Проблемы трансграничного сотрудничества / В.А. Дергачев, В.В. Демченко // Экономические инновации. – 2005. – № 18. – С. 26–31.
7. Куліков А.І. Державне управління геоінвестиційними процесами в Україні. Автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. – Механізми державного управління. – 2011. – 23 с.
8. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / авт.-сост. С.Ф. Пятинкин, Т.П. Быкова. Минск: Тесей, 2008. – 72 с.

9. Развитие промышленно-инновационных кластеров в Европе: эволюция и современная дискуссия / С.И. Рекорд. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 109 с.
10. Розвиток транскордонного співробітництва з новими державами-членами ЄС: метод. рек. / авт. кол.: В.М. Кривцова (кер.), О.М. Овчар, О.А. Остапенко та ін. – К.: НАДУ, 2009. – 40 с.
11. Синергия пространства: региональные инновационные системы, кластеры и перетоки знания. Отв.ред. А.Н. Пилясов. – Смоленск: Ойкумена, 2012. – 760 с.
12. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд.: Г.О. Андрощук, І.Б.Жиляєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. – К: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
13. Jonathan Sallet and Ed Paisley Innovation Clusters Create Competitive Communities. Huff Post Social News September 21, 2009.
14. OECD. Innovative Clusters: Drivers of National Innovative Systems. – Paris, 2011. – 415 p.
15. Synopsis of Policy Options for Creating a Supportive Environment for Innovative Development. ECE/CECI/2008/3, Geneva, 9 September 2008.
16. Звіт про діяльність Секції розвитку конкурентоспроможності економіки на основі кластерної моделі Спільноти Економістів України (СЕУ) за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucluster.org/blog/2013/04/zvit-pro-diyalnist-sekcii-rozvitku-konkurentospromozhnosti-ekonomiki-na-osnovi-klasterno%D1%97-modeli-spilki-ekonomistiv-ukraini-seu-za-2012-rik/>.
17. Пріоритети та механізми міжрегіональної та транскордонної співпраці для реалізації потенціалу розвитку, нагромадженого при підготовці та проведенні Євро-2012. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/982/>.
18. Федоров Г.М., Корнеев В.С. Трансграничная регионализация в условиях глобализации // Балтийский регион. 2010. №4. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/transgranichnaya-regionalizatsiya-v-usloviyah-globalizatsii>.
19. Cross-Border Cooperation within the European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index_en.htm/.
20. INTERREG III Community Initiative (2000-2006). Ex-Post Evaluation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/expost2006/interreg_executive_summary_en.pdf.